

פרוטוקול מס' 96

מפגישה של ועדת הפנים ואיכות הסביבה עם ראשי
הרשויות המקומיות הערביות בישראל
שהתקיימה ביום ג', ג' בסיוון תשל"ה - 13.5.1975,
בשעה 10.00

נ כ ח ר :

חברי הוועדה: י. תמיר - יו"ר
ח. אבו-רביע
נ. אליעד
י. בארי
ד. זכין
ח. טובי
ד. קורן
ב. צ. קשת

מוזמנים:

שר הפנים י. בורג
ג. מועזי - סגן שר החקלאות
ח. קוברסקי - סגן ל משרד הפנים
ט. סורקיס - מרכז השלטון המקומי
ז. מליון -
מר דותם - משרד הפנים
א. חיון - הממונה על מחוז המרכז
א. נ. חוסין - ראש עיריית שפרעם
ח. מואיס - ראש מועצת ראמי
ב. גור-אריה - לשכת היועץ לעניני ערבים
ח' כ. ה. זיאד

ראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל

מוזכיר הוועדה: י. ברזני

ר ש מ ה: א. אדלר

סדר-היום:

היחסים שבין הרשויות המקומיות
הערביות ומשרד הפנים - בעקבות
הצעות לסדר-היום של חברי כנסת.

היו"ר י. חמיר:

חברי ועדת הפנים, אורחים נכבדים,
כבוד הוא לי לפתוח את המפגש המסורתי
לכל כנסת שוועדת הפנים עורכת לכבודם של נבחרינו ברשויות המקומיות
הערביות. אם אינני טועה החל בכך ידידי מרדכי טורקיס, שפרץ את הדרך
הזאת ביחסים שבין ועדת הפנים של הכנסת לבין נבחר הרשויות המקומיות.
אני חושב שאביע את דעתם של כל חברי ועדת הפנים אם אומר שאנו שמחים
לראותכם בקרבנו בבית המחוקקים, וכי אנחנו נהנים לארח אתכם, והפגישה
לא תהיה רק פגישה נימוסין אלא פגישה עבודה. משום כך שלחנו אליכם
גם הצעת טיוטה בכתב של סיכומים שאנו עומדים להציע כתוצאה מן הדיונים
שקיימנו בשאלת מצבן של הרשויות המקומיות הערביות. אני מקווה שבמהלך
הדיון תתייחסו להצעות אלו שהומצאו לכם, על מנת שנוכל להפיק את מלוא
התועלת מהדברים שנשמע במפגש של היום, כדי להכין מסקנות של הוועדה
שיונחו על שולחן הכנסת.

משתתפים אתנו היום נציגי השלטון
המקומי הערבי-בישראל וראשיו, נציגי מרכז השלטון המקומי בישראל,
שר הפנים (שיגיע באיחור-סה), ומנכ"ל משרד הפנים מר קוברסקי - שאחר
אף הוא. בהזדמנות זו אני שולח את איחולי למר קוברסקי להולדת נכדו.

מיוצגות כאן היום 42 מועצות מקומיות,

ושתי עיריות.

ועכשיו להערכת המצב כפי שהדברים
נראים לי. אני מונה חמש תופעות אקטואליות בחחום השלטון המקומי
הערבי:

הראשונה היא תופעת חילופי-המסמרות
בקרב המנהיגות החדשה של השלטון המקומי הערבי. טבעי הדבר שלאחר
חקופה של מחצית דור של מנהיגות ותיקה מסתמנת נטייה להעלות דור מנהיגות
חדש, הצומח מקרקע החיים המעורבים המשותפים בישראל, דור של מנהיגות
אשר גדלה עם קום המדינה ותורמת עתה את תרומתה המירבית לפיתוח הישוב
הערבי.

התופעה השנייה - ההתייחסות הרצינית
יותר של הציבור הערבי הגדול ומנהיגיו אל בעיות השירותים המקומיים,
דבר שבמשך תקופה די ממושכת לא היתה נתונה אליו תשומת הלב הראויה.

שלישית: יותר ויותר אנו עדים
להשפעות-הגומלין שבין הישוב היהודי לישוב הערבי. כשביקרו חברי ועדת
הפנים בכמה ישובים ערביים הדגישו נציגי השלטון המקומי את ההשפעות
הללו על החיים המקומיים. מסתכלים במה שנעשה נסקטור היהודי, במידת
הפיתוח שבו, בהעלאת רמת השירותים בו, בחופעות הקשורות בהעסוקה, במתן
כל אותם האמצעים לקידום המקום, פיתוחו, מקורות הפרנסה והתעשייה שבו,
עד לבידור - והדבר מטביע את חותמו יותר ויותר גם במגזר הערבי.

הגורם הרביעי: יותר מאי-פעם מורגשת
הנחיצות בהסדרת דרכי הגומלין בין השלטון המרכזי, וקודם כל משרד
הפנים, לבין השלטון המקומי הערבי. ובתחום זה אנו נמצאים בעיצומו של
חילוף המורה על שיפור היחסים והבנת-יתר של בעיות השלטון המקומי
הערבי והתארגנות משרד הפנים לקראת טיפול באות במישר הזה.

במסגרת זו ייאמר ששיתוף הפעולה של
ראשי השלטון המקומי היהודי והערבי במסגרת מרכז השלטון המקומי בישראל
הוא תופעה ברוכה, המורה על יכולת של חיים בצוותא של יהודים וערבים
ונייהול ענייניהם בצורה נאותה, מתוך אמון הדדי. אני מברך על כך בשם
ועדת הפנים, משום שבעת שהשתתפנו בכנס שנצרת לפני כמה חדשים ראינו
את הדבר הזה מומחש בצורה נאה.

והדבר החמישי: אנחנו חשים, לרגל
הטיפול בהצעות לסדר-היום של שני חברי כנסת, שיש צורך להרבות בטיפול,
להגדיל את הדאגה, לערב יותר את הכנסת בבית המחוקקים וכגוף המבקר של
המדינה בנושאי הפנים של המגזר הערבי. משום כך אני מברך את יוזמי
ההצעות לסדר-היום שבצורה ישירה ועקיפה נתנו דחיפה למעורבותה של
הכנסת בנושאים אלה שהם כה חשובים לציבור של מאות אלפי אזרחי המדינה.

כפי שאתם רואים, אנו עומדים להניח את
המסקנות על שולחן הכנסת. זוהי החלה של פעילות ענפה של הוועדה
והכנסת בעיסוקים הקשורים בעבודה המוניציפלית הרחבה המתחייבת מן המצב
במגזר הערבי.

אני מברך את כל באי הכנס. ברוכים
הבאים לכנסת. אני מקווה שהדיון יהיה פורה וענייני. נשתדל לנהל את

היו"ר י. תמיר:

הישיבה כך שאתם תהיו הודוברים, הגופים האחראים למינהל יהיו המשיבים, ותוכלו להתייחס גם לנושאים שמחוץ לנושא המוגדר הזה.

בסיום אני רוצה לברך את מר חיים קוברסקי, מנכ"ל משרד הפנים, לרגל קבלת פרס רוזוליו למינהל ציבורי מטעם נציבות שירות המדינה. אני חושב שהוא המנכ"ל הראשון במדינת ישראל שזכה בפרס הוקרה על תרומתו להעלאת המינהל הציבורי בישראל. יישר כוח.

בטרם אמסור את דשות הדיבור לראשון הנואמים - אני מתכבד להזמין את מר ג'אבר מועדי, סגן שר החקלאות, לשאת ברכה קצרה. בבקשה.

סגן שר החקלאות ג' מועדי:
החברים היושבים על בימת הנשיאות, ראשי הערים, ראשי המועצות המקומיות הערביות, חברי חברי הכנסת, בראשית דברי אני רוצה לברך בברכה חמה את הכנס הנכבד הזה, ומקווה כי בעקבותיו יתקבלו החלטות פוריות שיהיו לברכה לכלל התושבים במדינה.

אני מצרף את ברכותי למנכ"ל משרד הפנים, הן לרגל הולדת נכדו והן לרגל קבלת פרס רוזוליו. אני מאחל לו חיים מאושרים.

רבותי, הכנס הזה הוא הוכחה ברורה לצורך הדחוף במפגש לליבון הבעיות המוניציפליות של הישוב הערבי בארץ. וגם אם ההישגים שאליו הגיעו מאז קום המדינה ועד היום הם ניכרים, עלי לציין בצער כי ההתפתחויות לא הדביקו את הקידמה שחלה במגזר היהודי. לכן אני קורא למשרד הפנים ולכל משרדי הממשלה, בראשם משרד ראש הממשלה, להכפיל את מאמציהם ולפתוח דף חדש במדיניות כלפי המגזר הערבי, היות וכולנו חיים תחת דגל אחד, הוא דגל מדינת ישראל.

חברים, אתם יודעים כי אנחנו, חברי הכנסת הערביים, לא הזנחנו אף הזדמנות אחת כדי לדרוש את זכויותיהם של האזרחים הערביים. אולם האחריות נופלת בראש וראשונה על שכמם של ראשי המועצות המקומיות הערביות וחבריהן, שהם אבן-היסוד שעליה מושתתים הדברים והם היכולים לתבוע, ואל להם להחציף אף הזדמנות אחת. ואכן, בכנס זה אנו רואים את פרי מאמציהם.

אנחנו רואים גם שלא רק משרד הפנים אלא כל המשרדים החלו להקדיש תשומת לב לעניינים שעוררתם. אני מברך אתכם שוב לשלום.

אחמד מוסלחה - יו"ר מועצת דבורייה: בכל ישיבה ובכל כנס שערכנו בינינו לבין עצמנו ובינינו לבין

האחרים, הגענו למסקנה שבעיותינו למעשה ברורות. לאמיתו של דבר חשבנו שבישיבת היום נרון עניינית בבעיות, בעוד שלמעשה כבר איבדנו כחצי שעה על ברכות.

קראתי את הצעת המסקנות של ועדת הפנים, ואני רוצה להעיר כמה הערות.

קודם כל, אני רוצה להתייחס למעיה הראשון, המדבר על המענקים. למעשה, כבר דיברנו הרבה גם על המענקים וגם על השיפורים הנדרשים בתחום זה, וכבר נלאינו מרוב דיבורים.

אחת ההאשמות המוטחות בראשי המועצות המקומיות היא שהן אינן מעניקות לתושבים את השירותים, כפי שמודגש בסעיף 3 של הצעת המסקנות. אומרים שהשירותים הניתנים הם מעטים. באחד הדיונים שלנו עם מר קוברסקי אמרנו לו שאם אין סיוע - אין שירותים; אין שירותים - אין סיוע.

בענין המסים: בתקציב של שנת 1972/73 המגזר היהודי שילם 14% מכלל התקציב; הוא קיבל מענקים של 30%. ואילו המגזר הערבי שילם 30%, וקיבל מענקים של 8% בלבד. זוהי תשובה מוחצת להאשמות המוטחות נגדנו.

אחמד מסלחה:

אנחנו מצפים שיחולו שינויים. כל הזמן דיברנו על סכום מענק שבע בין 7 ל-10 לירות לנפש. ואמנם, היו שמועות על שינוי הסכומים, אם להתייחס לדבריו של המנכ"ל בנצרת שאמר כי ממשלת ישראל מסכימה לכך שצריך להיות שוויון בין כל האזרחים בענין זה.

יש גם טענה שהמועצות המקומיות הערביות אינן מסוגלות לנהל את ענייניהן, אם מבחינה כספית ואם מבחינה חברתית. והיתה הצעה לתת להן הדרכה. אנחנו הסכמנו לכך, ואף תמכנו בהחלטה זו. היתה גם החלטה לקיים יום עיון בענין זה, אך עד כה הוא לא נערך.

אינני רוצה לגזול זמן רב ולדבר על כל הבעיות. אני מקווה שחברים אחרים ידברו עליהן. אבל אני רוצה להתייחס עוד לענין התכנון.

ידוע שבכפרים הערביים אין היום תכנית מתאר. אנחנו גם יודעים איך משפיע הדבר; זאת הסיבה לכך שרוב מספר הבתים שנבנו ללא רישיון ושנגרם קיימים צווי הריסה. זה איננו ענין של תודעה או של כוונה-רעה, אלא זוהי בעיית-יסוד שמשדר הפנים הוא שצריך לפתור אותה. משרד הפנים הוא האחראי לתכנית המתאר, וחייב להכין אותן. בכמה כפרים נערכו תכניות מתאר, אולם הן אינן עונות לכל צרכיהם של התושבים במציאות הנוכחית, ויש לתקנן.

ליו"ר ועדת הפנים כבר הגיעו דברים בקשר לוועדת התכנון והבניה בגליל המזרחי. חתמנו על מסמך המבקש להעביר את הוועדה המחוזית לנצרת. לא משום שיש לנו משהו נגד טבריה, אלא משום שלטובת הענין והציבור הוא שהוועדה הזאת תועבר לנצרת. הגשנו בקשה לממונה, עם העתק למנכ"ל משרד הפנים ולמרכז השלטון המקומי. בחשובה הגיע אלי העתק מכתב שנשלח ליו"ר ועדת הפנים של הכנסת ע"י ראש מועצה מקומית יהודית, בו הוא טוען כל מיני טענות שאין להן שחר ואין להן קשר לענין עצמו. הוא טוען כאילו זה ענין שבין יהודים וערבים, כאילו זה ענין של הסתה, כאילו אנחנו מנהלים "מסע-צלב של הסתה". אלה דברים מסוכנים מאד. אני חושב שכדאי שוועדת הפנים תתייחס לזה בצורה אוניקסיטית. אין לנו שום ענין להפריד בוועדה בין יהודים וערבים. להיפך, אנחנו רוצים שתהיה ועדה יהודית-ערבית. אנחנו מדברים על המקום כולו. אך מה הפסול בכך שבנצרת, שיש בה כל-כך הרבה משרדי ממשלה, תשב גם הוועדה הזאת? לא ייתכן שכל פלח יצטרך לרוץ לטבריה כדי להעביר מפה זו או אחרת.

ח. מואיס - יו"ר הוועדה המוניציפלית: כבוד היושבים על בימת הכבוד, של המגזר הערבי :

ראשי המועצות המקומיות הערביות, הסברנו את בעיותינו בדרג הגבוה ביותר הן מבחינה רשמית והן מבחינה עממית, ואיננו סבורים שאנחנו צריכים לחזור להעלות בפניכם את הבעיות, לאחר שלמדתם אותן ואף ביקרתם בכמה כפרים ערביים, ביניהם אום-אל-פסם שהוא הכפר הערבי הגדול בארץ.

בעת ביקורכם בכפר זה עמדתם על המצב וראיתם כמו עיניכם את התנאים הגרועים בהם חיים תושבי הכפר. חשתם את הבעיות שמהן סובלים תושבי הכפרים הערביים, חרף המאמצים הבלתי נלאים שנעשים ע"י ראשי המועצות הערביות על מנת לפתח את כפרינו ולהצעידם קדימה, כדי שידביקו את שיירת הקידמה במדינה.

נפגשנו עם ראש הממשלה, ראשי השלטון המרכזי בישראל, ועם נציגי משרדי הממשלה המוסמכים. פנינו גם אליכם, משום שאנו סבורים שהכנסת היא המוסד התחיקתי העליון במדינה, ואנחנו מאמינים כי הוועדה המכובדת הזאת תאשר את תביעותינו ותעזור לנו להשיג את זכויותינו.

אנו חוזרים ומעלים את ענין השוויון, ולא נסכים לשום דבר פחות משוויון. אנחנו בני מדינה אחת, ולא רצוי שהמדינה תחלק את בניה לשכבות ולעדות, ובפרט שמדינתנו היא דמוקרטית.

איננו מתכחשים לבעיות שמהן סובלות הרשויות המקומיות היהודיות. אנחנו גם תומכים בהן בתביעותיהן. אולם קיים הבדל ניכר בין הרשויות היהודיות והרשויות הערביות. אם הרשויות המקומיות היהודיות מקבלות סיוע ומענקים מן הממשלה ומוסדותיה - ברור

ח. טואיס:

למה אנחנו זועקים ומתלוננים על שאנחנו מקבלים רק את הפירוורים ולא את המגיע לנו. כי אנחנו מקבלים רק אחד-לשלושים מן הסיוע, וגם זה ניתן לנו בצורת מלוח בריבית גבוהה וצמודה הן לדולר והן לאינדיקס יוקר המחיה. ואם תבענו להגדיל את הסיוע - מחקו זאת, וגם את הגרעון בתקציב, כדי להראות כביכול שמצבנו משביע-רצון.

בתקציב שלנו כללנו את מינימום המענקים שאנחנו מקבלים - מאה לירות לנפש לשנת התקציב. אנחנו דורשים ממשרד הפנים להסכים לפחות לכסיתם הזה ולהחלטות שמקבלו בוועידת-מרכז השלטון המקומי הערבי, בכנס הכללי שנערך בנצרת ב-16.2.75, שהשתתפתם בו.

האזרח הערבי ברוב הכפרים מכיר באחריות המוטלת עליו וחש בחובותיו. הוא גם נענה לשלטון המרכזי ומשלם את מיסוי מרצון. לכן אתם רואים שהאחוז לקביעת המסים בחלק גדול מן הכפרים הוא גבוה.

איננו מכחישים כי אחוז המסים לנפש בכמה מן הכפרים הערביים הוא נמוך, לרוב בינוני. ברובם מגיע האחוז לדרגה הנמוכה ביותר בהשוואה לכפרים היהודיים.

אנחנו מעוניינים בהרחבה ובייעול של השירותים בכפרים שלנו. זה מה שמדאיג ומעסיק אותנו. כי אנחנו רוצים לשרת את כפרינו. התקציבים החדשים שלנו לשנת 1975/76 בנויים על היסוד של הרחבה וייעול של השירותים, ואנו תובעים לאשר אותם ולא להשהותם. דבר זה תואם גם את המלצותיכם בדבר הגדלת הסיוע שהממשלה צריכה לתת למועצות המקומיות הערביות.

אנו תובעים מן הוועדה לחרגם את המלצותיה לשפת המעשה בכל הנוגע לבעיות החינוך, התכנון ותכניות-המתאר, וכן בכל הנוגע להרחבת איזורי הבניה, ולפעול למען ביטול צווי ההריסה שמספרם גדל והולך. אנחנו מצרנו נעשה למען פיתוח כפרינו, למען הרחבת השירותים ושמירת החוקים.

רצייתי להתייחס לעוד כמה דברים שהועלו בדו"ח של ועדת ג'רסי, כמו ארנובת רכוש, הכללת האיזורים הערביים בתחום הפיתוח, ותיעוש הכפר הערבי.

אני מודה לכם, ומקווה שלא יהיה לנו עוד צורך לחזור על התביעות שכבר העלינו בכנסים קודמים, כמו גם בכנס הזה.

היור י. תמיר:
אתמול נזדמן לי לקרוא ב"טיימס" הלונדוני נאום של שר הפנים והסביבה בפרלמנט האנגלי. תמצית דבריו היתה: "הקץ לחינגא"; הגיעו ימים שצריך לחסוך, לחיות בצמצום, לנהל את הדברים ביעילות, לחדול לקבל הלוואות פיתוח בלתי מוגבלות. גם בניו-יורק מדברים כך. זהו הכיוון היום בכל העולם, כולל מדינת ישראל. זה מה שצריך להנחות גם את הממשלה וגם את השלטון המקומי, היהודי והערבי כאחד.

ח. קוברסקי:
אדוני היושב-ראש, נשיאות בכבדה, חברי כנסת וראשי המועצות המקומיות הערביות, אני שומע זה תקופה ארוכה מפי הדוברים של ראשי הרשויות המקומיות הערביות את ענין ההכרה מצד המדינה בחובת קיום השוויון כלפי הרשויות המקומיות הערביות בישראל. היתה לי הזדמנות בכנס בנצרת ב-16 בפברואר לייצג את דעתה הרשמית של הממשלה, ואז נתבקשתי לתת לכם חשובות גם לכמה עניינים מעשיים בשם המערכת הממשלתית כולה.

מכיוון שהנושא הזה עלה, ואולי עוד יעלה, בדברי אחדים מכם - אני רוצה לומר דברים שאינם פשטמעים לשת"פנים. אין ולא יכולה להיות מחלוקת ביניכם ובינינו על חובת קיום השוויון במדינה אחת לכל אזרחיה ולכל ישוביה. הדבר הזה מקובל על הממשלה כמדיניות מנחה, ורה"מ אף הורה אישית לאמץ את התפישה הזאת הלכה למעשה בחיי יום-יום. אבל אני רוצה לומר דבר שכבר אמרתי: שוויון יש לו חובות ויש לו זכויות. ושוויון צריך להתקיים ע"י כל המעורבים ביצירתו, גם מטעם הממשלה וגם מצדכם.

ח. קוברסקי:

אני מודה שקיימות בעיות קשות וחמורות בישובים הערביים, ולא בהבל-פה ובאימוץ סיטמה נשנה את המציאות הזאת מהיום למחר, בתרגיל חז-פעמי בלבד. גם אתם מוועים לכך שצריך לעלות על דרך משכנעת המובילה לכך ושיש לה יעד של הגשתו. ולפי דעתי גם אתם וגם משרד הממשלה - שני צדדים של מטבע אחת של יצירת מציאות טובה יותר בישובים הערביים.

לא פעם אני נתקל באוירה של חוסר אמון בינינו וביניכם, וכל עוד בתחום זה של האוירה לא תבוא הכרה של אמון הדדי - לדעתי נחזור ונעלה דברים, ולא נתקדם התקדמות ראויה. הייתי מציע לכם לנסות דרך זו של התייחסות באמון לדברים שאנחנו אומרים, ואח"כ תבחנו זאת לאור המעשה. זהו לדעתי תנאי להתקדמות.

אתן לכם דוגמאות אחדות כדי לעקור, אם אפשר, אחת ולתמיד ייחוס כוונות בלתי אמינות לדברינו.

את ועדת ג'רסי לא אתם יזמתם. לא באתם אלינו ואמרתם: אנחנו מציעים למנות ועדה כזאת. את ועדת ג'רסי יזם משרד הפנים עצמו, למענו, כדי שיוכל לקבל תמונת מצב אמינה על המציאות, על האפשרויות, על איחור הבעיות, ואולי גם תרומה חשובה לעיצוב פתרונות. האם היינו מקימים ועדה כזאת מבלי שהיתה לנו כוונה ברורה לבחון ביזמתנו אנו מה הם הדברים המכבידים על הישוב הערבי?

קיבלנו את דו"ח ג'רסי לפני יום-הכיפורים. היו בו דברים שטעונים עיון; היו בו גם טעויות, לדעתנו. בודקנו מה למעשה עלינו לעשות ומה ניתן לעשות כדי להתקדם לקראת היעד שכולנו מעוניינים בו. אבל אי-אפשר אפילו מתוך דו"ח ועדת ג'רסי - שלא את כל חלקיו אנחנו מקבלים במידה שווה, כיוון שיש לנו גם הערכה ביקורתית לפמה מהם - לשלוף מרכיב אחד ולהתעלם ממרכיבים אחרים. ועדת ג'רסי קבעה שיש מקום למאמץ עצמי מוגבר ומשכנע של הישובים הערביים למען עצמם. ויש שם הערכה ביקורתית על המצב הקיים בישובים הערביים, בכל הנוגע לנשיאה בעול. לדעתי צריך לקבל את כל צדדי הבעיה, לטפל בהם באומץ ובהגינות, ולהתקדם להשגת המטרה.

מצדנו קיימת הנכונות לכך. ועוד אזכיר כמה דברים מעשיים המובילים בדרך זו.

אי-אפשר לבודד את נושא המענק בנושא העומד בפני עצמו. לדעתי מה שקובע את גורל המציאות בכפרים הערביים הוא היקף מצומצם של שירותים, שלא הגיעו לדרגת התפתחות ראויה כדי להבטיח את רווחת התושבים. אגב, גם בישוב היהודי המענק הפורמלי כפי שהיה מקובל בשנים קודמות איבד מממשעותו. כי למעשה עברנו לתפישה אחרת במשרד הפנים, ומשנה לשנה אנו מיישמים אותה יותר ויותר, ואני מקווה שתוך שנתיים היא תיושם במלואה. תפישה זו אומרת שאנחנו קובעים טל שירותים מקובל לכל המערכת המוניציפלית במדינה, ואת הטל הזה אנו רוצים לתרגם לערכים כספיים של הוצאה במחירים של עלות תקנית. אנחנו קובעים בהקבלה של הכנסות עצמיות של הרשויות המקומיות, המשקף את יכולתו של כל מקום לדאוג לעצמו, עד לתקרה המיועדת של הכנסות. הפער שבין ההוצאה על סל השירותים החקני ובין ההכנסה המיועלת שכל ישוב צריך להגיע אליו - זהו נושא לדאגת הממשלה. זה הגון ופשוט, ויותר את התפישה של שוויון במדינה כולה. ומתוך תפישה זו אנו סבורים שהרשויות המקומיות הערביות זכאיות לסל הוצאות תקני כמו כל ישוב אחר במדינה, ללא הבדל דת ולאום, וההפרש שבין היכולת העצמית של הישוב לבין ההוצאה המחוייבת ע"י סל השירותים הזה הוא מדאגתה של הממשלה.

מתוך גישה כזאת נתנו בשנת החקציב הזאת הלכה למעשה הנחיות לממונים על המחוזות של משרד הפנים שיגשו לדיון בחקציבי הרשויות המקומיות תוך אימוץ המטרה של הרחבת השירותים. ובמסגרת זאת גם תקצבו השנה, אף על פי שתקציבנו אנו לא הוגדל בצורה הראויה, ואתם כאזרחי המדינה בקיאים גם במציאות הכלכלית והממשלתית, ותקציב המדינה פתוח וגלוי. ידוע עד כמה גדול הפער בין הצרכים שתבענו ובין מה שיכלה הממשלה להעמיד לרשותנו. יחד עם זה הודענו במפורש - ואף קיימנו על כך ישיבה של הנהלת המשרד עם הממונים על המחוזות - ונתנו הנחיות מפורשות ללכת השנה להרחבה מרשימה של

ח. קוברסקי:

תקציבי ההוצאות של הרשויות המקומיות הערביות, במגמה ליצור מציאות חדשה של שירותים. אנחנו רוצים להתגאות במציאות של קידום בישובים הערביים, כמו בישובים היהודיים. אבל אם אתם חושבים שבישובים היהודיים עצמם יש שוויון, ואתם מדברים בהכללה על פער בין ישובים יהודיים וערביים - זה פשוט לא נכון. אני מזמין משלחת מייצגת שלכם לבקר ברדיוס של ישובים יהודיים בכל מקום שתמצאו - בדרום, בצפון ובמרכז, ותראו שבמרחק של 15 ק"מ זה זה, שני ישובים שונים - שני עולמות שונים. שם, וודאי לא תחשבו שהממשלה היא שגרמה לאפליה. מסוים שנוסף לעזרתה של הממשלה קיים הסוד הפשוט של יכולתו העצמית של הישוב, כושר ההנהגה שלו, הנכונות לשאת בעול, היכולת להתארגן לקידום, ולא אזכיר שמות. אתם יכולים לראות אפוא את הפערים גם בתוך הישוב היהודי עצמו. אסור לדבר בהכללות, כי אלו לעולם אינן מבטאות את האמת כולה עד הסוף.

אבל אני מודה שיש באמת לישובים הערביים, עקב מציאות מצטברת, בעיות מיוחדות המחייבות לא רק טיפול אלא הדרכה, סיוע מוגבר, ואנחנו מוכנים יחד אתכם לנסות ללכת בדרך המעשית הזאת של קידום ושל סיוע.

אני רוצה רק לומר שהשנה, למרות שלא קיבלנו הגדלות תקציביות שהיינו צריכים לקבל, ערך ההיקף שאנחנו חושבים שיעלה לנו נוסף על מה שהיה מקובל בעבר לישובים אלה יתבטא ביותר מ-20 מיליון לירות, בשנת 1975 בלבד. ובמפורש לא הגבלנו, ואמרנו: אנחנו רוצים גישה עניינית; בכל מקום שיש בטחון שאכן אפשר יהיה לבצע - נלך ונעזור לכם לבצע.

יש לכם בעיה קשה, היא בעיית התשתית, שגם אם רוצים לתת שירותים מוגדלים הם לא ייקלטו בתעודה. וזה לא עניין של החלטה אלא של עשייה מעשית. ביקשנו אפוא לחלק את המאמץ לשני מסלולים: לחשתי, במסגרת של פיתוח מואץ, כדי שתוכלו לקלוט שירותים מורחבים.

דיברתם כאן על תמורת מס רכוש. הבטחנו לכם זאת לפני שנתיים, וחזרנו על כך לפני שנה. קיימנו. גם כאן אני רוצה להראות עד כמה אתם בונים לעצמכם תפיסת-עולם תיאורטית שאיננה נכונה. לא רק ישובים ערביים מסויימים קופחו בתמורת ארנונת רכוש, אלא גם הרבה ישובים יהודיים. ולא מתוך שמישהו החליט לקפח. ההסכם על תמורת ארנונת הרכוש בין מרכז השלטון המקומי לממשלה נחתם ב-1968, על יסוד נתונים שהיו אז בשטח. בהסכם זה נקבעה נוסחה לתמורה בעד ביטול מס הרכוש העירוני. כרמיאל לא נהנתה מזה, ערד לא נהנתה מזה. כפר-סבא של היום איננה כפר-סבא שהיתה אז. יש עשרות ישובים יהודיים, כמו גם ישובים שלכם, שקופחו כתוצאה מכך. אבל אנחנו לא חייכנו לתביעתכם, והבאנו חוק מיוחד לכנסת, שבעקבותיו פירסם שר הפנים תקנות שבהן בא פתרון על יסוד חקיקה שקבעה כיצד מכאן ואילך תזרום תמורת ארנונת הרכוש לכל ישובי המדינה, ומה יהיה חלוקת העודון כתוצאה מן ההתפתחויות בכל אחר ואתר. וכבר השנה תקבלו סכומים ניכרים גם מתמורת ארנונת רכוש, שהיא מקור דינאמי שיגבר בשנים הבאות.

דיברתם אתנו על ייצוג במוסדות התכנון. אני זוכר את הפגישות שהיו לנו בעניין זה. הודענו שכאשר נרכיב מחדש את מוסדות התכנון - נשים לב לכך. קיימנו זאת. זו הפעם הראשונה בתולדות המדינה שנכנס במחוז הצפון נציג ערבי לוועדה המחוזית, במסגרת הנציגים של הרשויות המקומיות. זה לא היה פשוט. כי גם אם אתם צודקים - להוציא נציג שכבר התרגל לשבת הרבה שנים זה לא פשוט. הבטחנו - קיימנו. ראש עיריית שפרעם הוא עכשיו חבר הוועדה המחוזית.

שינוי אותו דבר גם במחוז חיפה במינוי ממלא-מקום, בהסכמה עם הישובים באיזור. הבטחנו לכם גם לבחון באופן תכנוני-איזורי (אם זה אפשרי) לאתר יחידה גיאוגרפית טבעית כדי לכוון ועדת תכנון מיוחדת, נפרדת מוועדת התכנון המחוזית, הכוללת גם יהודים וגם ערבים. ננסה זאת. אנחנו בודקים עכשיו במחוז חיפה אפשרות כזאת. כאן עלינו להיות זהירים, כי לגבי תכנון אינני יודע מה ההבדל בין יהודים וערבים, וזה מוכרח להיות על יסוד של יחידה טבעית. מכל מקום - נבדוק זאת על יסוד גישה מקצועית.

ח. קוברסקי:

כל הדברים הללו הם רק התחלה, ואני מציע לכם שאתם ואנחנו כאחד נראה את השנה הזאת כשנת מפנה בתהליך ובדרך חדשה של עשיית מעשים, ולא של דיבורים וויכוח על עקרונות, כלומר: מילוי תוכן באותם דברים עקרוניים שהם מוסכמים. ודרוש מאמץ וסבלנות כדי להגיע לתוצאות.

הזכרתם כאן את נושא הבינוי בכפרים הערביים. רק לפני שנתיים-שלוש הרחבנו את תחומי הבניה ברוב הישובים הערביים. למה לא תזכירו גם את זה? היו מקומות שהרחבנו בהם ב-100%, ב-200%, והיו מקומות שהגיעו עד 400%. ייתכן שנוצרו בעיות חדשות, גם בישוב היהודי קרקע היא נכס של הדורות הבאים. ובמדיניות התכנון שלנו חובתנו לשמור על קרקע, לדאוג לכך שהיא תנוצל בקצב שנראה לנו נכון. ואני חושב שההרגלים שלכם, מתוך אורח-חיים שאני מכיר אותו מאד, הוא להגיע לפעמים לפיזור בינוי במקום ריכוזו, וזה לא ייתכן. גם לתכנון יש עקרונות. אבל להעמיד זאת שוב בהכללה ולראות בזה את התירוץ לעבירות על החוק - לדעתי זה לא מסקף. ויש תופעות קשות של קביעת עובדות ושל עבירות על החוק, ואני מוכן להראות לכם בכמה מקומות איך זה פוגע באינטרסים חיוניים של איזור שלם ושל המדינה. כשמיישהו מקים בית במקום שנועד בתכנון הארצי לכביש ראשי - לא נוכל לוותר. זה לא שייך לתחום הפוליטי של מו"ס. לא נוותר כאן לא בישוב יהודי ולא בישוב ערבי.

אתם מנהיגי ציבור, וצריך שיהיה לכם אומץ לב, כשם שאתם נאבקים אחרו - ואנחנו מפחדים זאת - גם לעמוד על קיום החוק. מיישהו חייב לייצג תמיד במקובץ את האוכלוסיה שהוא מייצג אותה. אני מעריך גם כניסת כוחות צעירים הרוצים להילחם ולהציג את תביעותיכם, גם אם זה גורם לנו קשיים. אבל באותה מידה אתם צריכים להיות אמיצים בכפרים שלכם בהטלת סדרת החוק, כי אחרת גם סמכותכם המוסרית לטעון כלפינו נפגעת. ואני קורא לכם לא להירתע, אלא לעמוד בתוקף, גם כשאתם באים בטענות, אבל גם כשאתם חוזרים לכפרים. כי בעניין של שמירת החוק איננו יכולים לוותר. אנחנו חייבים לבצע פסק-דין של בית-המשפט. ואני מציע לכם לראות גם את זה כאתגר, כי שגיאות בתחום התכנון לפעמים אי-אפשר לתקן לעולם.

ובענין תכניות המתאר: יכולתי בעצם לתת לכם תשובה פורמלית, אבל לא אעשה זאת. יכולתי לומר: מה אתם באים אלינו בתביעה? חובת הכנת תכניות המתאר היא עליכם ולא על משרד הפנים; משרד הפנים צריך להכין תכנית ארצית; התכניות המקומיות חלות על כל מקום ומקום. אבל לא אמרנו לכם את זה, כי אנחנו ידועים שאובייקטיבית אינכם יכולים להכין זאת, כי אין לכם כלים ואמצעים. אנחנו נטלנו על עצמנו להכין תכניות לכפרים הערביים. אני מודה שלא הצלחנו לגמור. כי גם לנו אין כוח אדם מספיק. אם תראו מה יש לנו בכל מחוז במערכת התכנון - תראו שאיננו יכולים להתגבר. הוצאנו החוצה עבודות למתכננים פרטיים, וזה לוקח זמן. צריך בכל מקרה לשאול שאלות אינפורמטיביות ולקבל תשובות אינפורמטיביות. גם אנחנו איננו גיבורים שיכולים לעשות כל דבר. אבל גילינו רצון לעזור לכם ולבוא לקראתכם.

ת. טובי:
אתה מוכן שהשויות המקומיות יכינו בעצמן תכניות מתאר ואתה תאשר אותן?

ח. קוברסקי:

כן. לא צריך להתווכח אתי. אבל הן אינן יכולות. למה לדבר על כפר קטן שאין לו משרד הנדסי וכו'? גם העיר ת"א עובדת כבר 10 שנים על תכנית מתאר חדשה, ולא גמרה אותה. העיר ירושלים עובדת כבר 12 שנה - ולא גמרה. מה שנגמר במדינה בתחום זה אלה הם אותם דברים בישובים קטנים שאנחנו לקחנו על עצמנו לעשות. וגם ירושלים עוד חיה על תכנית שאנחנו הכנו לה. לכן, אם מיישהו יבוא בהצעה מעשית שהוא יכול להיערך בעצמו - כל הכבוד. אבל אי-אפשר להחזיר למשרד רצון טוב שהוא מגלה, כהתקפה. אבל לדעתי תוך שנה-שנתיים נגיע לכיסוי כל מפת המדינה. היום אנחנו מכינים 15 תכניות ארציות; גוברים להכין 6 תכניות מחוזיות, 80 תכניות מקומיות. זה לוקח זמן.

אבל מה שווה תכנית שהתחילו בה ב-1965?

קריאה:

ח. קוברסקי:

כל תכנית צריך לעדכן אחת לכמה שנים.
בגוש דן התכניות הן בנות שלוש שנה.
ולרמת-גן בלבד, 10% מהשטח של גוש דן המשתרע על 98 אלף דונם, יש
תכנית בת 10 שנים. זאת לא בעיה שלכם. זה הקושי של תכנון בישראל,
שבקצב הפיתוח ובמחסור בכוח אדם מקצועי הדבר לוקח זמן רב. כי יש כאן
נסיון לעסוק בבת אחת כדברים הנוגעים למדינה כולה.

אני רוצה לסיים ולומר: רבותי, אתם
יכולים להיות בטוחים שגם משרד הפנים וגם משרדי ממשלה אחרים עושים
מה שיכולים. משרד החינוך מקציב 40 מיליון לירות לפתרונות הבינוי
בחינוך. זוהי הכרה בקיום הבעיה, וצריך להתקדם לפתרון. ואני מציע
שיהיה אמון הדדי, ואחת לשנה נסכם מעשים, ונעבור למימוש המעשי של
הטאמציים לקדם את הכפר הערבי, העיר הערבית והישוב הערבי.

40 המיליונים הללו היום שווים פחות
מ-10 מיליון בזמן שהוחלט עליהם.

קריאה:

ההערה נכונה, אבל זה לא משנה את
המצב.

היור' י. תמיר:

אני מדבר על הצעד שנעשה ע"י ועדת
הפנים המקדישה תשומת לב לבעיות של
הרשויות המקומיות הערביות.

מחמד ביינס - יור' מועצת:
בקאה-אל-גרביה:

אני מסכים לחלק מן המסקנות שהגיעה
אליהן הוועדה בעקבות ביקורה בכפרים הערביים, אבל אני מבקש שהמלצות
אלו אכן ייושמו, ובהקדם.

ראשי המועצות המקומיות הערביות
נפגשו הרבה עם האחראים, וכן בינם לבין עצמם. אולם, ההבטחות שניתנו
ע"י האחראים - איננו חשים שקויימו עד היום. ראשי המועצות המקומיות
הערביות הן המנהיגות במגזר הערבי. ואם המנהיגות הזאת היא חיובית -
היא תשרת את הציבור ותתגבר על הבעיות. אולם אם המנהיגות הזאת היא
שלילית - התוצאות הן הפוכות מאלו שאליהן זכולה להגיע מנהיגות חיובית.

הרשויות המקומיות הערביות אינן
יכולות להגיש את השירותים המלאים כפי שדרש מנכ"ל משרד הפנים, כי
אין לאף אחת מהן האפשרות הכספית לפתור את הבעיות שעומדות בפניה.
הרשויות המקומיות הערביות אינן יכולות אפוא להתקדם אפילו צעד אחד
ללא סיוע של משרד הפנים ושל משרדי הממשלה האחרים.

ידוע כי רמת החיים במגזר הערבי
עלתה במידה ניכרת כתוצאה מן ההתפתחות הכלכלית ומן הטאמציים שנעשו
ע"י אנשים בחברה הערבית. אולם השירותים עדיין רחוקים מרמת-החיים
של התושבים, ואינם יכולים להגיע לאותה רמה אליה הגיעו האנשים ללא
עזרתם של משרד הפנים ומוסדות הממשלה האחרים. כיום יש התמרמרות רבה
במגזר הערבי, והרשויות המקומיות עומדות חסרות אונים ואינן יכולות
לפתור את הבעיות ולהתקדם.

כבוד המנכ"ל ציין שכדי לעזור בענין
הגרעון הקציב משרד הפנים 20 מיליון לירות, ומשרד החינוך - 40 מיליון.
לידי יושב יור' המועצה של אום-אל-פחם. חסרים לו 75 חדרים לימוד. כל
חדר לימוד שהוא צריך לבנות - הקמתו עולה 120-130 אלף לירות. הוא
זקוק אפוא ל-10 מיליון לירות כדי לבנות את חדרי הלימוד החסרים לז.
40 מיליון לירות לא יוכלו אפוא לענות לצרכים אפילו של שנים או
שלושה כפרים. ובכן, כדי להסיר את ההתמרמרות הזאת על הממשלה לעזור
לנו. הממשלה חוקקה חוק חינוך חובה, שמבוצע במאה-אחוז. אבל אנחנו
איננו מקבלים כל סיוע. התלמידים לומדים בחדרי-לימוד שהם מתחת לכל
ביקורת מבחינה בריאותית, דבר המשפיע גם על הבריאות וגם על החינוך.
יש בעיות כמו ביוב, כבישים וכו', שאי-אפשר לפתור אותן ללא סיוע
מצד המוסדות המוסמכים.

זאקי דיאב - ראש מועצת חמרה: אני מקווה שהל הפועלים למען המגזר הערבי יקבלו את התמיכה המלאה בפעולתם. מר קוברסקי אמר שהרשויות המקומיות הן האחראיות לתכניות המתאר. המועצה שלנו הכינה תכנית מתאר, ואפילו קבעה בה מקום להקמת מפעל-תעשייה. אולם השטח למפעל התעשייה בוטל, והועבר למקום אחר, כדי שיימסר לנשר. האם מותר לוועדה המחוזית לעדות זאת? אנחנו כפר המרצה 12 אלף נפש. לדינו יש כפר אחר, המונה 4,000 נפשות. יש לנו כאלפיים דונם אשר שימשו מקום מרעה למקנה שלנו. אבל ההר הזה ניתן לנשר. האם אין בכך הפליה? אני טוען שיש הפליה.

אתם, שנלחמתם למען הקמת המדינה הזאת - אני קורא לכם בשם הצדק שתתייחסו אלינו בהגינות.

אמר יוסוף - כפר יפיע: אני מסכים עם כל ראשי המועצות המקומיות שדיברו על הקשיים העומדים לפנינו. יש פתגם ערבי האומר כי "הזעקות - לפי מידת הכאב". ואכן, אם אנחנו צועקים - הרי זה משום שהבעיות כואבות.

ניקח למשל את בעיית בניית בתי-הספר. אין רשות מקומית שאיננה שוכרת חדרים לימוד. בכפר שלנו יש עשרה חדרים לימוד בשכירות, ואלה אינם עונים לדרישות ההיגיינה. כיצד יכולים תלמידים ללמוד במצב כזה, כשהם סגורים בחדר צר ששטחו הוא שלושה על ארבע מטרים? ולמרות כל ההבטחות - עדיין לא השגנו שום דבר.

הערבים מונים 15% מכלל אזרחי המדינה. אולם התקציב שלנו אינו עולה על 2% מן התקציב הכללי.

כפי שנאמר כאן, התקציב המוקצב לכפרים הערביים איננו מספיק אפילו לשנים-שלושה כפרים. וכיצד נוכל להחגבר על הגרעון? נאמר לנו שיגדילו לנו את ההקצבות, אולם שום דבר לא בוצע, פרט לדברים שאנחנו קוראים עליהם בעתונים. נוסף לכך אנחנו קוראים בעתונים ביקורת עלינו שאיננו עושים את המוטל עלינו בתחום זה. ואני שואל: מי האחראי? אנחנו או משרד הפנים ואלה שצריכים להגיש לנו את הסיוע?

בענין תכניות המתאר - מזה עשר שנים שהמועצה המקומית שלנו הגישה תכנית מתאר, אולם התכנית לא אושרה עד כה ע"י משרד הפנים. מנכ"ל משרד הפנים אמר שכל רשות מקומית ערבית יכולה להגיש בעצמה את תכנית המתאר שלה, ואנחנו אכן עשינו זאת, אבל כאמור היא לא אושרה. וכשפנינו לאחראים - היו אומרים לנו כי הדבר טעון אישור של ועדת התכנון המקומית. וכשהבאנו את אישורה של זו - אמרו לנו שדורשים אישור מועדת התכנון האזורית, וכו' וכו'. כיצד אנחנו יכולים אפוא להשלים את הפיתוח שאנחנו שואפים להגיע אליו?

ובענין התייעוש: כיצד נוכל להקים מפעל אם ער כה לא אושר לנו איזור להקמת מפעלים בתחום תכנית המתאר? ההזנחה ברורה, וברור מי אחראי לה. צריך לקיים אפוא ברור כללי וממצה, ולפתור את הבעיות,

קיימת גם הבעיה של הרחבת שטח השיפוט. ואילו אנחנו שומעים שעומדים עכשיו לצמצם את שטחי השיפוט שלנו, כמו למשל הרצון להרחיב את שטח השיפוט של נצרת-עילית על חשבון חמישה כפרים ערביים בסביבה. כיצד אנחנו יכולים להתפתח במצב כזה, להקים מפעלים ולגבות את המסים, אם אין הסכמה לתכניות המתאר שכבר הגשנו?

ישנה בעיית התכנון המחוזי. אנחנו חושבים שצריך להעביר את ועדת התכנון המחוזית לנצרת, כדי שתוכל לפתור את בעיות התכנון של הכפרים הערביים.

ג' מאל חרביע - כפר סכנין: אני רוצה לעמוד על כמה בקורות הנוגעות להעלאת רמת החיים של האזרחים הערביים ושל הכפרים הערביים.

הכפר הערבי איננו זקוק רק לתכניות מתאר ורק לחדרים לבתי-הספר. אנחנו צריכים להעלות את רמת ההכנסה של האזרח הערבי בישראל. ראשית - ע"י תיעוש הכפר הערבי. בכפר הערבי יש

ג'טאל תרביע:

יודים עובדות לרוב בקרב הצעירים, אולם אלו אינן מנוצלות. האנשים יושבים בטלים, או שיוצאים לעבוד מחוץ למקומות מגוריהם. כלום בתקופת התיעוש, בתקופה שהגענו כבר לירח, ייתכן מצב כזה שכפרים ערביים ישארו ללא תעשייה זעירה? אי-אפשר להשאיר את הכפרים הערביים ללא תעשייה זעירה וללא תאורה. אנחנו תובעים אפוא להעביר אלינו יותר חשמל, כדי שאפשר יהיה לתעשיית הכפר הערבי ולהעסיק את היודים העובדות שיש אצלנו.

אני דורש להעלות את רמת ההכנסה של האזרח הערבי גם ע"י החקלאות. יש אדמות-בעל שאין בהן מים בשנות בצורת, והפלח יושב בטל ואין לו ממה לחיות.

החקלאים בעמק בית-נסופה חיים מגידול עגבניות - כ-12 כפרים. אולם בתקופת בצורת הם נמצאים במצב קשה מאד מבחינה כלכלית. באיזור טורען וסכנין יש כ-15 כפרים הסובלים ממחסור במים. והפתגם אומר: "צמא - וכוס בידו". אי-אפשר להשאיר כפרים אלה צמאים למים, כשאיום הבצורת רובץ עליהם מדי שנה.

על הממשלה להעלות את רמת ההכנסה של האזרחים הערביים, כמו של יתר אזרחי המדינה. והתיעוש יפתח לא רק את הכפרים הערביים אלא יביא שגשוג לכלל המדינה, התעשייה והמסחר.

כואב לי, כמו לקודמי, שבכפרים כמו עראבה או דיר-חנא סובלים ממחסור בטלפונים. בכפר סכנין חיים 12 אלף איש, ויש שם טלפון אחד בלבד. את הבעיות הללו צריך לפתור, ובהקדם.

אחמד עבאס - ראש מועצת נחף: אני מצטער על הזמן המוגבל העומד לרשותנו. אילו ניתן לנו יותר זמן - יכולנו להעלות בעיות יותר קריטיות, בצורה יותר מוסברת. גם בכנס שהיה בנצרת שמעתי שלא היה עם מי להתווכח, מחוסר זמן.

ערביי הארץ מהווים חלק אינטגרלי של המדינה. אנחנו חיים את שמחותיה ואת צרותיה. אנחנו שווים בחובות, אבל בזכויות עדיין איננו שווים. אנחנו מהווים את התשתית של הבניה והפיתוח במדינה, אבל מבחינת זכויות אנחנו נחותים גם כלפי פנים וגם כלפי חוץ.

אני גר בכפר השוכן מול עיירת-הפיתוח כרמיאל. אני יודע שכרמיאל היא עיר פיתוח, וצריך לתת לה יותר. אבל בהשוואה לרמת-הגולן - אני חושב שמגיעה לנו זכות יותר מאשר לכפר תג'ר בגולן שכבר חובר לרשת החשמל. החשיכה בכפרים היא מדינית.

מה שנוגע למענקים - שמעתי שהמענקים יוגדלו. אבל אני רוצה לדבר על שחרור המענקים שאושרו. לי-אושרו 28 אלף לירות לשנה מענק. בשנה שעברה קיבלתי רק 5,000 מתוך הסכום הזה. אם יציעו לי אפוא 100 אלף לירות על הנייר בלבד - מה יועיל לי הדבר אם אינני מקבל בפועל יותר מ-5,000?

בעיית בת-הספר היא בעיה רצינית מאד. הקצבתם עכשיו 40 מיליון ל"י. אבל חלוקת הסכום הזה לכפרים איננה בהתאם לצרכים. משרד החינוך נותן למי שיש לו, ואילו מי שזקוק יותר - איננו מקבל, והכפרים אינם מתפתחים.

בסעיף הראשון במסקנות שלכם נאמר כי הוועדה קוראת לשמור על חוק התכנון והבניה. ב-3 באפריל נתפרסמה ב"מעריב" ידיעה על בעיה שהיתה לי עם המשטרה, שלא אכפה צו-הפסקה מינהלי שהוצאתי בשם המועצה, ומפעל הוקם על כביש-הגישה של הכפר, החוסם את שדה-הראיה במקום ומהווה מטרד לתושבי הסביבה, וכל זה ללא רשיון בניה וללא רשיון לעסק. חייבת אפוא להיות ועדת בקרה שתבדוק את כל הדברים הללו.

עבר אל חי טארק - כפר טירה: כבוד שר הפנים, מנכ"ל משרד הפנים, הממונה על המחוז, רבותי ועמיתי, יחד עם כולם שמעתי על אות הכבוד שקיבל מר קוברסקי. זהו אות כבוד מצויין; כל הכבוד לאדם שמקבל אות כבוד על ניהול טוב. בשמי וגשם ראשי המועצות במגזר הערבי אני מודיע שאנחנו נעניק את כבוד חשוב מאד, שייכנס להסטוריה של מדינת ישראל, שיחולק ע"י הוועדה הארצית במגזר הערבי למנכ"ל או לשר הפנים כאשר יפתחו את הבעיות של הסקטור הערבי. אני מקווה שאדוני שר הפנים, ומנכ"ל משרד הפנים לא יאכזבו אותנו ולא יחמיצו את ההזדמנות הזאת לחגוג בקרוב מאד את קבלת אות-הכבוד הזה, שיימסר כאמור למי שיפתור את בעיותינו.

אדוני השר, יו"ר ועדת הפנים, חברי כנסת נכבדים - הכפר הערבי התקדם מאז קום המדינה התקדמות מכובדת. אבל בתחומים רבים נשארו במצב לא נוח ולא טוב. ואני, כמי שמרגיש את עצמי כאזרח שווה לכל יתר האזרחים הטובים במדינת ישראל, מתבייש כשאני נתקל בבעיות שאינן נפתרות משום שמזניחים אותנו (כך אני מרגיש) אולי בגלל מדיניות להשאיר את כפרינו כאחרים של עתיקות, במצב לא נוח הפוגע בנו ופוגע במדינה.

אומרים שאיננו משלמים מסים. לפי המטריסטטיקה של 1974 בטירה שילמו 60 לירות לנפש ארנונת וכוש. 60 פעמים שבע (ממוצע הנפשות למשפחה) - זה 500 לירות שמשלמת כל משפחה. אין לנו לא תעשייה ולא מים ולא שום דבר, אלא זה רק על החדרים. בכפר-טבא למשל שילמו 120 לירות לנפש, כ-360 ממוצע למשפחה. כלומר, אנחנו משלמים יותר מן היהודים, ובפרט ש-120 הלירות הללו כוללות את המפעלים והתיעוש של כפר-טבא.

אנחנו גם יודעים מה המענקים שהם מקבלים. אני קיבלתי באותה שנה 46 אלף לירות - חמש-עשר לירות לגולגולת (היום זה מגיע לקצת פחות מ-10 לירות).

היחסים בפשולש בינינו לבין הממונה על המחוז הם תקינים וטובים. אנחנו משתפים פעולה אתו, והוא משתף פעולה אתנו. יש בעיה של המענקים, אבל אותה לא יכול הממונה על המחוז לפתור. אתם צריכים לפתור אותה, ואז לא יהיו לנו בעיות עם הממונה.

במשך שנה שלמה שמעתי על בעיות רציניות בין ראשי המועצות בצפון לבין הממונה שלהם, מר קניג. אם אנחנו יכולים להיות ביחסים טובים עם הממונה שלנו, מר חיון - הרי זה אומר שגם בצפון יכולים היחסים להיות טובים, עם מר קניג.

היו"ר י. תמיר: אני יכול להרגיע אותך: גם היהודים אינם ביחסים טובים עם מר קניג.

עבר אל חי טארק: אדוני השר, יו"ר ועדת הפנים, מתוך הישיבות שאני מקיים עם ראשי המועצות המקומיות הערביות אני יודע שיש להם הרצון הטוב ביותר. הם רוצים לשתף פעולה עם הממונה בצפון; לא מעניין אותם השם; מעניין אותם היחס.

בעיית התכנון ידועה לנו. בעיית תכניות המתאר לא קיימת היום באיזור שלנו. אושרו לנו תכניות, ועומדים לאשר תכניות. הממונה משתף אתנו פעולה בצורה נאותה. בצפון לא אושרו תכניות עד היום. כלומר, אם כאן מאשרים תכניות - אפשר לאשר גם שם.

הנציג הערבי בוועדה המחוזית בצפון אמנם אושר לנו; פירוש הדבר שאפשר לאפשר נציג ערבי בוועדה המחוזית גם באיזור שלנו.

הקרקע היא נכס של הדורות הבאים; זה נכון. אבל גם לדור הזה מגיע משהו. צריך להרחיב את תכניות המתאר. אצלנו הרחיבו - כל הכבוד. בשבילי זאת לא בעיה, וגם לא בשביל טייבה. לא תהיה בעיה גם בכפר-קאסם. אבל בצפון זוהי בעיה רצינית. מאד צריך להתחשב בדור הזה כמו שאתה חושב על הדור הבא.

עבר אל חי טארק:

חיעוש הכפר הערבי: - ער היום אין
עבודה לפועלים. היום יושבים כ-50% מן הפועלים ברחוב. אם לא נבדוק
בצורה יסודית את בעיית החיעוש בכפר הערבי - נגיע שם למצב שהכפר
יפשוט את הרגל, והתושבים ישארו דיירים של בתי-הקפה.

מחמד חסן ראיאן - כבול:

הדוברים שקדמו לי כבר הזכירו כמעט את
כל הבעיות. אני רוצה להצטמצם בבעיות

המיוחדות שלנו.

יש לנו בכבול 4,000 נפש, ואין לנו

אף טלפון אחד.

בענין החינוך: אנחנו שוכרים 30 חדרי

לימוד, והבעיה חמורה.

בענין "נשר": - יש לנו 300 דונם בכפר
כבול של אדמות שעליהם רוצים להקים את המפעל. אדמות אלו הן בבעלות
הכפר שלנו, לפי הרישום בטאבו, ואי-אפשר לקחת אותן מאתנו.

והבעיה האחרונה היא בעיית הכבישים.
אין לנו אף כביש אחד סלול, ולא חשמל. וגם בזה צריך לטפל.

ח. טובי:

אני רוצה לומר קודם כל שמסקנות
הוועדה כפי שהוצגו כאן אינן על דעת

הוועדה כולנו; סיעתנו מתנגדת להן.

שנית, מה שנוגע לטענה שאין אמון
בין המועצות המקומיות הערביות ובין משרד הפנים - אני טוען שהדבר
נובע מחוסר מעש מצד משרד הפנים, שהוא הגורם לתחושה זו, ועל כן
משרד הפנים הוא שצריך לתקן את היחס, כדי להבטיח את האמון ההדדי.

י. בארי:

כבוד השר, יו"ר הוועדה, חברי כנסת,
נציגי הרשויות המקומיות הערביות,

בביקורים שערכה הוועדה במספר רשויות מקומיות ערביות נתקלנו
בתופעה הבאה: מצד אחד התקדמות, ניתן לומר אפילו פריחה, ברשות
היחיד; מצד שני עזובה ברשות הרבים. אין ספק שחלק מן העזובה ניתן
לזקוף לחובת הממשלה, ועליה לחקן את הדברים. למשל: המחסור בתכניות
מתאר מאושרות, חוסר תשתית לרשת ביוב, חוסר חשמל, חוסר טלפונים.
אבל מצד שני ניתן לבצע פעולות מסוימות בתחום הרשות המקומית שאינן
על שכם הממשלה אלא שהרשויות המקומיות עצמן יכולות לקדמן. ואני
מתכוון לפיתוח התודעה האזרחית ברשות המקומית, בתחום המקום; הכנת
התושבים והנעתם לפעולות שירימו את רמת החיים במישור הציבורי ויהיו
לרווחת התושבים. אני מתכוון לפעולות כמו נקיון וסילוק אשפה, שאפשר
לעשות בהן הרבה יותר; אני מתכוון לפעולות בקרב הנוער ולפיתוח פעילות
קהילתית במקום. לדברים הללו הממשלה לא תוכל לחרום הרבה, ומצד שני
הם גם אינם עולים בכסף רב, אם הרשות המקומית אכן תפתח תודעה מתאימה
בקרב תושבי המקום. ניתן להוסיף על כך חזות חיצונית נאה יותר של
בתי-המגורים, ובכלל דאגה לפני המקום. ואני מציע שבמסגרת מסקנות
ועדת הפנים גם להערוך אלו יימצא מקום.

שר הפנים י. בורג:

אדוני היו"ר, ידידי מימין, משמאל -
ואני מקווה גם מלפנים,

ראשית, אני רוצה לבקש סליחה על
האיחור. השתתפתי בישיבת ועדת שרים שבה החלטנו הבוקר על קידום
רציני במגזר הערבי בענין הבניה, בניית בתים ושיכונים, מתוך המגמה
שלא רק ייעשה שוויון אלא גם ייראה. האליבי הזה נדמה לי שמצדיק את
עצמו. כי כולנו התאספנו כאן על מנת לשפר - ושם פעלתי באותה מגמה.

אני ממליץ שישבה כזאת תקויים לא
פעם אחת בשנה, אלא בדרג של המחוזות, ואז כדאי יהיה להזמין לישיבת
חברי הוועדה עם הנציגים של כל מחוז ומחוז גם את המפקח מטעם משרד
החינוך וכו', על מנת שנתקרב לדיאלוג אמיתי ולא סדרה של מונולוגים -

שר הפנים י. בורג:

עם חרגום ובלי חרגום.

אבל הקושי איננו רק לשוני. בדיאלוג כזה לא רק הלשון תהיה עמוקה, אלא גם הלבבות יוכלו להתקרב.

עד כמה שהדברים שהועלו ע"י המוזמנים כאן שייכים למשרד הפנים - הודיתי לבדוק אותם, על מנת שאותם דברים שניתן לחקן - ימצאו את תיקונם בדרך המהירה ביותר.

דיבר כאן איש הכפר תמרה על תכנון המתאר. אותם ויכוחים יש לנו אם אתה לוקח 250 דונם מראש"צ ורוצה לחת אותם לבתים, או להיפך. ויכוחים אלה הם טבעיים. אבל הבה לא נשכח שגם בתוך הויכוחים הללו ועל יסוד הויכוחים הללו אפשר לפעמים למצוא מקורות פרנסה חדשים.

למשל: אתה בונה שתי קומות, ואני בונה שתי קומות. אם אתה מתחיל בבית של קומה אחת - יש לך בסופו של דבר שלוש קומות. ואם אני מתחיל בבית שהיו בו מלכתחילה ארבע קומות - יש לי בסוף שש קומות. כלומר, ההתקדמות יכולה להיות שווה, אבל התוצאה בכל זאת לא תהיה שווה, משום שנקודת ההתחלה הייתה שונה.

אנחנו יודעים שהכפר הערבי מתקדם, ואנו סבורים שיחקדם. אבל ייתכן שזהו תהליך בלתי של סוף המאה העשרים, תהליך של אורבניזציה: הנוער לומד, ומתרחק מן הכפרים. זהו תהליך שקיים בכל העולם, ונצטרך אפוא להגיע לתיעוש. בחיים המודרניים בלי יסודות מסויימים של תעשייה - אינך יכול לבנות היום חברה יותר עשירה (אם כי לא יותר מתוקנת). ובלי תיעוש גם במקטור הערבי לא נוכל להתקדם לקראת המטרות שאנחנו רוצים במשותף. זאת דעתי, וגם דעת הממשלה.

שמענו דברים מפי מר קוברסקי, שקיבל את פרס רוזוליו - ואני רוצה לקבל את "פרס טארק", ומקווה לחיות עו אז.

אנחנו רוצים בשיפורים. אבל נתחיל בסל-השירותים. כבר אמר ח"כ בארי שבתחום היחיד יש התקדמות, אבל בשירותים הציבוריים עדיין אין. תארו לכם אדם שדגלו האחת גדלה, אבל רגלו השנייה לא גדלה כל-כך מהר. אדם כזה בהכרח הוא צולע, ואנחנו צריכים לדאוג לכך ששתי הרגליים יגדלו באותו קצב. אני אומר זאת כאיש דתי, אני אומר זאת כחבר הממשלה, ואני אומר זאת כשר הפנים: אנחנו רוצים להתקדם; זאת המדיניות שלנו.

בשבוע שעבר קיימנו במשרד ישיבה עם הממונים על המחוזות, גם מהצפון, גם מהמרכז, וביקשנו בכל מחוז לשים לב כאופן מעשי לבעיות, בפרט בשטח השירותים, על-מנת שזכרם להתקדם.

בקושי אני יכול להיות אחראי למשרד הפנים; אינני יכול להיות אחראי למשרד החינוך. אבל אינני רוצה שנשחק כאן פינג-פונג באחריות בין משרד למשרד. זהו סקטור אחד ומיוחד, וזאת ממסלה אחת, והדו-שיח שהצעת מקודם ליו"ר ועדת הפנים צריך להתקיים בכל הטייפונים, בכל השלבים ובכל הימים. אלא שהחיים הפוליטיים וחיים אזמיניסטרטיביים פוליטיים במישור הארצי של ממשלה, במישור המחוזי של מינהל המחוז ובמישור המקומי של המג'ליס, של הרשות המקומית - כל החיים הפוליטיים והציבוריים הללו הם חיים דו-סיטריים, מתוך שותפות, ולא חד-סיטריים. כלומר, אתה נותן, ולא רק שאתה דורש; ואני לא רק דורש, אלא אני צריך גם לתת. ובמידה שאתם ברשות המקומיות שלכם מתקדמים - אני אשמח ואהיה מאושר אם נוכל להתקדם יחד.

צריך להתחיל במשרד.

ת. טובי:

שר הפנים י. בורג:

נדמה לי שאתה ביר אותי ואת המגמות שלי, ויודע עד כמה אנחנו מתקדמים לטובה גם בניהול המגזר הזה. נכון שהתלמוד אומר "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו", אבל יושבים כאן יו"רים, ויודעים שמתקדמים. וזה העיקר. אחר-כך נתווכח באיזה קצב ובכמה כסף. אבל בכל זאת יש קידמה, ואת זה אנו עושים במשותף.

שר הפנים י. בורג:

את כל זה אנו עושים ביודעי היטב
שהאזירה היום באיזור זה היא לאו דווקא אזירה המקילה על דו-שיח
בין בני משפחה אחת שיש להם אב אחד. האזירה לא תמיד טובה. אתם
ואנחנו אחראים לאנשים, האחים ובני-הדוד. ואנחנו חיים במסגרת אחת.
וזוהי אחריות לא פוליטית, אלא מוסרית ממדרגה ראשונה.

זאקי דיאב - ראש מועצת חמרה: אתה אישית לי תוספת מס של 150 אגורות,
ולקחת 300 אגורות. אני הטלתי זאת,
אבל הממונה על המחוז איננו מאשר, משום שהוא טוען כי נשאר לי כסף
מהשנה שעברה.

אבדוק.

שר הפנים י. בורג:

מורי ורבותי, ידידי, אמרתי שאני יודע
כי האזירה באיזור לא תמיד היא כזו שהיינו רוצים לראותה על-מנת שנוכל
להתקדם. אני מודה לכם על הפגישות הללו מדי שנה בשנה, ואני מציע שהן
ייערכו לעתים הרבה יותר קרובות, ונוכל להתקדם גם מן השיח הכללי
לבעיות היותר מפורטות בכפר זה ובמחוז אחר. זאת ברבתי לכנס הזה.
תודה.

היור' י. תמיר:

אני מודה לכל המשתתפים שלקחו חלק
במפגש חשוב זה! החל בשך הפנים,
נציגי מרכז השלטון המקומי והאזרחים שבאו עפ"י הזמנת ועדת הפנים.

בסיום אני רוצה לומר: ראשית - הכנס
היה פורה, מועיל ומעיד על התעוררות רבה בקרב השלטון המקומי
והמנהיגות הלוקאלית של המגזר הערבי.

שנית - קיים רצון טוב מכל הצדדים,
הן מצד השלטונות המרכזיים והן מצד השלטון המקומי, ובוודאי מצד
ועדת הפנים של הכנסת, לקדם את הנושאים שאתם מופקדים עליהם, לרווחתם
של התושבים.

שלישית - מוכח ששיתוף הפעולה הזה
מושחת על בסיס של הבנה מעמיקה של הסוגיות.

רביעית - הכנסת מתחייבת לעקוב בצורה
שוטפת ומתמדת אחר המעשה של הממשלה והמעשה שלכם, על מנת לשרת את
העניין המשותף לכולנו.

אני מקבל את הצעת שר הפנים שנקיים
מפגשים כאלה ואחרים לעתים קרובות יותר. זה נותן הזדמנות טובה
להעלות בעיות לפני השלטונות הנוגעים בדבר. אולי אף גרתיב את
המפגשים עם נציגי משרדים אחרים, מבלי להיכנס לסמכויות של ועדות
אחרות, כדי לקדם, לייעל ולשפר את העבודה המשותפת שהיא כל-כך
חשובה למדינה כולה, ולאזרחיה היהודיים והערביים כאחד. אני מודה
לכם מאד.